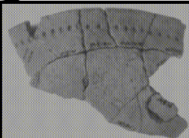

9 lutego ————— 27 marca 2022 r.

pl. Wolności 14

Z czasów Zarazy

Nowe nabytki

Muzeum

Archeologicznego

i

Etnograficznego

w

Łodzi

z lat

2020 – 2021

Kurator wystawy:
Anna Smolińska

Zespół ds. organizacji wystawy:
Karolina Skalska
Joanna Rembowska
Joanna Wicha
Bartosz Bonder

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi
pl. Wolności 14
91-415 Łódź
Tel.: (42) 632 84 40 (centrala)/ (42) 632 97 14
www.maie.lodz.pl

PONIEDZIALEK	NIECZYNNE
WTOREK	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰
ŚRODA	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰
CZWARTEK	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰
PIĄTEK	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰
SOBOTA	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰
NIEDZIELA	10 ⁰⁰ – 17 ⁰⁰

13³⁰ – 14⁰⁰ – Przerwa na dezynfekcję

ORGANIZATOR

PATRONAT HONOROWY

PATRONAT MEDIALNY

Szanowni Państwo!

Wystawa „Z czasów zarazy. Nowe nabytki Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z lat 2020–2021” prezentuje dary i zakupy oraz zabytki archeologiczne pozyskane podczas pracy naszych muzealników w trudnym czasie „zarazy” COVID-19, wywołanej zakażeniem wirusem SARS-CoV-2.

Prześlaniem ekspozycji jest zaprezentowanie efektów współpracy z naszymi darczyńcami, która nie ustała nawet podczas ciężkiej sytuacji epidemiologicznej w dwóch ostatnich latach. Zabytki wypełniające przestrzeń wystawienniczą uzmysławiają, że przez ten czas Muzeum nie było instytucją „zawieszoną” w pracy naukowej, lecz, że my – muzealnicy nieustająco pracowaliśmy nad pozyskiwaniem i opracowywaniem merytorycznym zbiorów. Z wielką ostrożnością i przy zachowaniu wszystkich obowiązujących w kraju obostrzeń, współpracowaliśmy z ludźmi z całej Polski, a także zza granicy, w efekcie poszerzając kolekcje muzealne o opracowanych kilkaset nowych muzealiów będących materialnym świadectwem siły naukowej tej instytucji.

Historia wystawiennictwa nowych nabytków sięga w naszym Muzeum 1982 r., kiedy to po raz pierwszy pokazano ekspozycję: „Nabytki Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi w 1981 roku, etnografia i numizmatyka” i od tamtej pory, z różną częstotliwością, prezentujemy nasze rozrastające się zbiory poprzez najnowsze ekspozycje, aby tym samym pokazać, zwłaszcza w etnografii, zmiany kulturowe dokonujące się we współczesnym życiu wsi i miast. Dzięki pozyskiwanym artefaktom już od czterdziestu lat staramy się zapoznawać Państwa z pracą muzealną oraz przede wszystkim dziękować w sposób imienny darczyńcom za udział w tworzeniu rozrastającej się z każdym rokiem kolekcji muzealnej.

Jako kurator wystawy „Z czasów zarazy. Nowe nabytki Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z lat 2020–2021” dziękuję także dzisiaj, że nie zaprzestali Państwo z nami współpracować, zwłaszcza w takim trudnym dla nas wszystkich czasie.

Dziękuję również muzealnikom, bez których ta wystawa by nie powstała – zespołowi ds. organizacji ekspozycji: Karolinie Skalskiej, Joasi Rembowskiej, Joasi Wisze oraz Bartkowi Bonderowi. Wasza pomoc była i cały czas pozostaje nieoceniona.

Dziękuję także wszystkim pozostałym pracownikom merytorycznym za wsparcie i pomoc na każdym etapie powstawania tej ekspozycji, zwłaszcza Joannie Boruckiej-Piech, Alicji Woźniak i Aldonie Plucińskiej. Adrianowi Jaszczakowi dziękuję za współpracę, której efektem jest plakat i oglądany przez Państwa katalog.

Dziękuję wszystkim muzealnikom od początku zaangażowanym w powstanie tej wystawy od strony technicznej. To dzięki Waszej pomocy i pracy uzyskała ona właściwą oprawę.

Zabytki każdego z Działów zaprezentowane są w specjalnie zasygnalizowanym, symbolicznym kontekście kolorystycznym. Zaaranżowana szara przestrzeń archeologiczna wprowadzająca widza na ekspozycję odnosi nas do barw ziemi, w której najczęściej zabytki archeologiczne są odkrywane. Jednocześnie jest to także kolor ludzkich popiołów, który przypomina, że archeologia bada pozostałości po społecznościach, które dawno już odeszły w niepamięć. Desygnat zwrotu „szare jak ziemia” w tym przypadku uzmysławia, że jest to tylko tło, na którym pozyskiwane z każdym rokiem zabytki odsłaniają kolejne sekrety przeszłości, a z nimi interpretacyjny koloryt.

W ekspozycyjnej sali etnograficznej, każdy Dział ma specjalnie przydzieloną strefę kolorystyczną odpowiadającą danej tematyce. Całość odzwierciedla niezwykłą barwność, która charakteryzuje zarówno wiele płaszczyzn ludowego rękodzieła, jak i objawia się w każdej strefie tradycyjnego zdobnictwa. Przede wszystkim, w kuratorskim zamyśle, ma kolorystycznie przypominać ludowy pasiak, ale także odnosić widza do kolorowych wycinanek ludowych, czy związanych z pobożnością ludową barwnych wstążek, którymi zawsze w maju ludność wiejska ozdabiała, i w niektórych regionach nadal ozdabia, krzyże i kapliczki przydrożne.

Poszczególnym Działom Etnograficznym kolory te zostały przydzielone w sposób zaplanowany i celowy. Dział Plastyki Ludowej prezentujący obrazy sakralne, został wyeksponowany na błękitie odnoszącym oglądającego do pobożności ludowej, który jako maryjny, zawsze był związany ze strefą sacrum. Dział Wierzeń, Obrzędów i Folkloru, który w ostatnich dwóch latach zgromadził okazałą kolekcję ręcznie malowanych zabawek drewnianych, zaprezentowany został w otoczeniu koloru żółtego, który ma odnieść zwiedzającego wystawę do dzieciństwa jako jedynego momentu w cyklu życiowym kultury ludowej, kiedy, mimo pracy od najmłodszych lat, można było sobie pozwolić na chwilę beztroskiej zabawy w letnich promieniach słońca.

Po przeciwnej stronie sali wyeksponowany został na czerwieni Dział Strojów Ludowych i Tkanin, która odzwierciedla to, co w stroju ludowym z centralnej Polski było najcenniejsze – czerwień damskich koralów, najbardziej upragnionego przez dziewczęta dodatku do ich świątecznych ubiorów. Na wystawie prezentującej nowe nabytki z lat 2020–2021 nie prezentujemy koralów w postaci zabytku, więc w ten symboliczny sposób, czerwony kolor ścian podkreśla to ważne uzupełnienie odświętnych strojów damskich.

Ostatnim Działem prezentującym część etnograficzną jest Dział Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich, którego zabytki zostały Państwu zaprezentowane w kolorystyce zieleni. Kolor ten ma wiele konotacji w kulturach tradycyjnych, ale w tym kontekście, niech będzie odnośnikiem do egzotyki, którą Dział ten prezentuje oraz jako kolor nadziei w kulturze masowej będzie podziękowaniem dla jego głównego darczyńcy – podróżnika, pasjonata i kolekcjonera – Mirosława Kruszyńskiego, za tak cenną współpracę z naszym Muzeum oraz wyrażeniem nadziei na jej dalszą kontynuację.

Wystawę zamyka sala ekspozycyjna, którą wypełniają nowe nabytki Działu Widowisk Lalkowych oraz Działu Numizmatycznego. Dział Widowisk Lalkowych wyeksponowany na granacie nocy ma symbolizować swoistą oniryczność i baśniowość teatru lalek,

tak odległego od realnego życia. Piękno przedstawionych projektów, jak i samych bohaterów teatralnych jest artystycznym aspektem twórczym, który zawsze metafizycznie ożywa podczas spektaklu.

Zabytki Działu Numizmatycznego zaprezentowane zostały na tej samej szarości, symbolizującej pył ziemi oraz w tym przypadku srebro monet, której barwa otwiera całą wystawę. Jest to archeologiczno-numizmatyczna rama – nawias, pokazujący, jak bliska jest to współpraca i jak odkrycia numizmatyczne często tożsame są z archeologicznymi.

Zapraszamy Państwa na tę przygodę z nowymi nabytkami Działów naszego Muzeum, po regionach województwa łódzkiego i różnych zakątkach nie tylko Polski, ale także różnych kontynentów! Odpocznijmy choć na chwilę myślami od czasu współczesnej zarazy.

Anna Smolińska

Kurator wystawy

Muzeum Archeologiczne

i Etnograficzne w Łodzi

Zespół Działów Archeologicznych

Zespół Działów Archeologicznych pozyskuje zbiory głównie poprzez podejmowanie badań własnych. Zabytki przekazywane są również przez instytucje oraz Konserwatora Zabytków, a także pochodzą z darów od osób prywatnych. W latach 2020–2021 Dział wzbogacił się o 2594 pozycje katalogowe. Materiały zabytkowe pochodzą z badań sondażowych prowadzonych w Tumie, gm. Góra Św. Małgorzaty, pod kierunkiem mgr Waldemara Stasiaka, a także stanowiska 1 i 9 w Sarnowie, gm. Lubraniec, pod kierunkiem mgr Joanny Wichy. Ponadto przeprowadzono szczegółową rejestrację materiałów zabytkowych w rejonie stanowiska 1 w Sarnowie, gm. Lubraniec, pod kierunkiem dra Piotra Papiernika oraz w rejonie stanowiska 1 w Sierpowie, gm. Ozorków, pod kierunkiem mgr Ireneusza Marchelaka. Część pozyskanych zabytków została przekazana przez Fundację Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego, która prowadziła badania finansowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Ochrona zabytków archeologicznych”.

**Fragment misy
kultury pucharów
lejkowatych
z jej późnej fazy
rozwojowej,
ok. 3000 p.n.e.
Stanowisko 9
w Sarnowie,
gm. Lubraniec.**

**Fragment ceramiki
środkowopolskiej
grupy łużyckich
pól popielnicowych,
III–IV okres
epoki brązu,
ok. 1200–900 p.n.e.
Stanowisko 1
w Dzierzgówku,
gm. Nieborów.**

**Ostroga z brązu,
kultura przeworska,
okres wpływów
rzymskich, I w n.e.
Badania sondażowe
przeprowadzone
w Tumie, gm. Góra
Św. Małgorzaty.**

Dział Plastyki Ludowej

Nowe nabytki Działu Plastyki Ludowej w latach 2020–2021, oprócz zakupu obrazu Józefa Furdyny, prezentują ciekawą kolekcję obrazów sakralnych i pamiątek komunijnych wyrzuconych na śmietnik przez nie tyle co samych ich posiadaczy, co przez ich potomków. Etnograf Aldona Plucińska sprawująca opiekę nad tym Działem na podstawie przeprowadzonych obserwacji na temat postępującej sekularyzacji miejskich mieszkań w Łodzi i w bezpośredniej okolicy tego miasta, a zwłaszcza obchodzenia się z tego typu pamiątkami dziedziczonymi po rodzicach, czy dziadkach, stworzyła w Muzeum unikatowy zbiór 33 obrazów i obrazków, którym niegdyś w kulturze ludowej oddawano prawdziwą, sensualną cześć, a które teraz, zdają się być „niewygodnym” spadkiem po przodkach. Coraz mniej ważne katolickie sakralia, coraz częściej, bez sentymentu, są wyrzucane na śmietnik, bądź jeszcze ze szczątkowym zakorzenionym rodzinnie strachem, że może nie wypada ich jednak wyrzucać – wystawiane są obok śmietnika. Prezentowane na wystawie zabytki są właśnie takimi, znalezionymi pamiątkami, które zapoczątkowały zarówno cykl badań nad współczesną religijnością miejską, jak i rosnącą w naszym Muzeum kolekcję prezentującą współczesne zjawisko domowych dewocjonałów „ze śmietnika”.

**„Matka Boska
Częstochowska”,
deska, farby olejne.
Józef Furdyna,
1975 r., Kraków.**

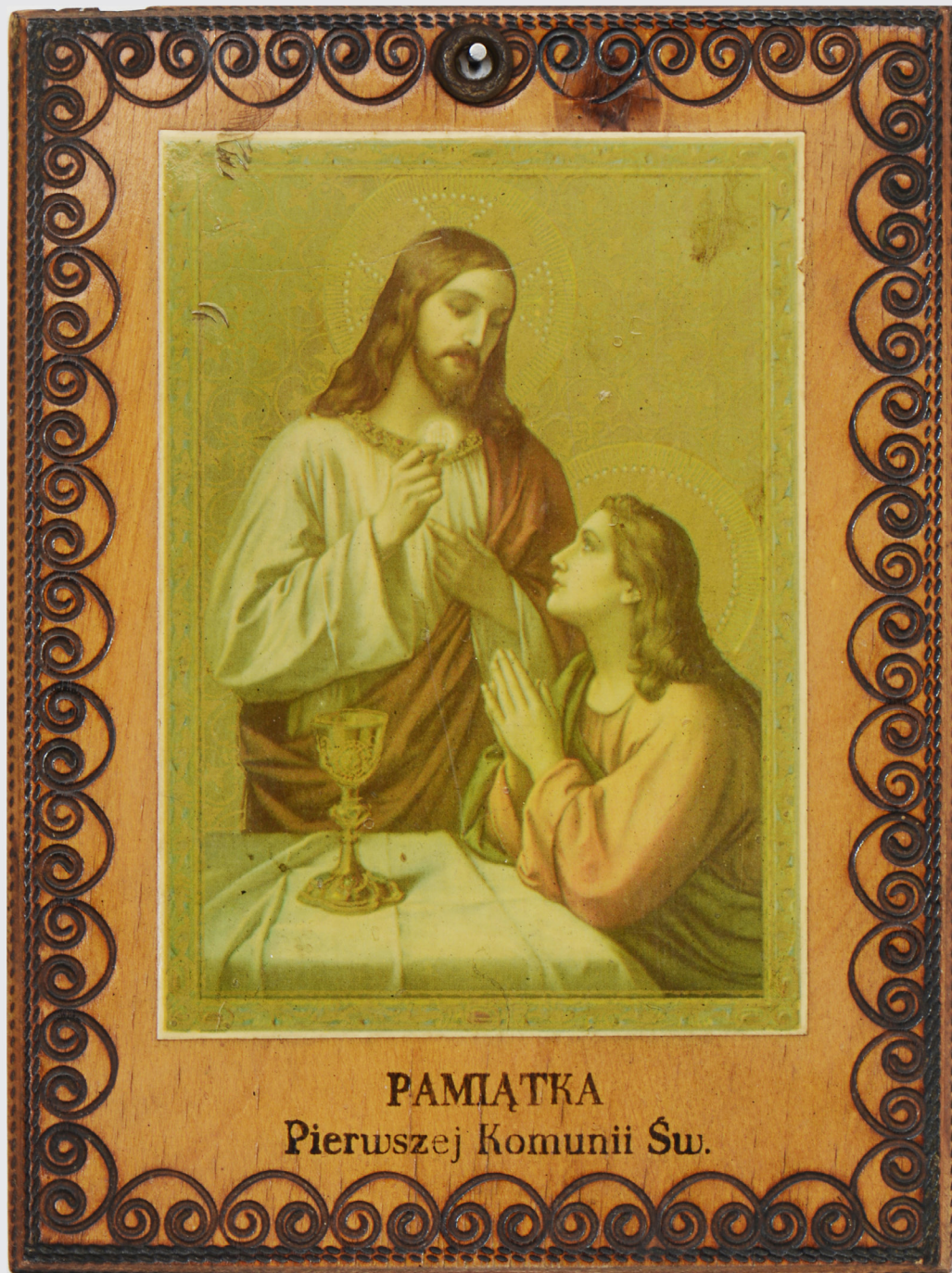

**Obrazek
„Matka Boska
Częstochowska”,
papier,
kolorowy nadruk.**

**Obrazek
„Pamiętka Pierwszej
Komunii Św.”,
papier, kolorowy
nadruk, ornament
i liternictwo
wypalone na desce.**

Dział Wierzeń, Obrzędów i Folkloru

Dzieciństwo na wsi to bardzo krótki okres, od najmłodszych bowiem lat dzieci pomagały w pracach domowych lub na polu. Ich najczęstszym zadaniem, oprócz codziennej pomocy w obejściu, było wypasanie gęsi czy krów. Lecz także to samo ciężkie, pracowite i krótkie dzieciństwo rządziło się swoimi prawami, kiedy poprzez zabawę i naśladownictwo dorosłego życia, dzieci poznawały obowiązki swoich rodziców, uczyły się ich i tym samym przygotowywały do swoich późniejszych ról społecznych. To właśnie wtedy znajdowały jedyny czas na beztroską zabawę z rówieśnikami, jak np. wspólne rzeźbienie drewnianych tódek, koników czy ptaszków.

Wykonywane zabawki jak w soczewce skupiały w sobie codzienną rzeczywistość, nie powinien dziwić zatem fakt, iż większość z nich to na przykład zwierzęta zagrodowe lub domowe, a także przyrządy używane na co dzień w obejściu i pracach polowych.

Wśród najstarszych zabawek można wymienić taczki oraz wózki, następnie prym przejęły drewniane koniki, koguty czy klepaki (machające skrzydłami ptaki, które podczas ruchu wydawały charakterystyczny „klepiący” dźwięk). Początek XX wieku to z kolei ogromne zainteresowanie różnego rodzaju drewnianymi ptaszkami, które wykonywane były nie tylko jako zabawki dla najmłodszych, ale przede wszystkim jako ozdoby.

Warto w tym miejscu podkreślić, że na początku był to produkt uboczny. W kulturze ludowej zabawki powstawały bowiem jako wspomniany już wyrób wtórny, choćby podczas procesu obróbki drewna. Dopiero z biegiem lat, a także z coraz większym zainteresowaniem sztuką ludową, zabawki zaczęły powstawać na masową skalę.

Figurki wyrabiano z materiałów najłatwiej dostępnych, nie tylko z drewna, ale również z gliny, słomy, czy papieru. Wykonywane najczęściej przez całe rodziny w okresie zimowym, kiedy nikt nie musiał trudzić się codzienną pracą w polu. Mężczyźni zazwyczaj wycinali formy, a kobiety i dzieci zajmowały się ich późniejszym malowa-

niem. Co istotne, tradycja ta przechodziła z pokolenia na pokolenie. Dzieci podpatrywały starszych, by potem samemu móc zaimponować własnoręcznie wykonaną zabawką.

W Polsce przemysł zabawkarski nie rozwinął się na dużą skalę, choć już na przełomie XIX i XX wieku działało kilka ośrodków związanych z drewnianym zabawkarstwem. Jedne z najstarszych to ośrodek żywiecki, a także Stryszawa, z której pochodzą zabawki prezentowane na wystawie. Stryszawianie, dumni ze swojego lokalnego dziedzictwa kulturowego, chcąc je promować organizują w pierwszy weekend czerwca coroczne Święto Zabawki Ludowej, które cieszy się dużą popularnością.

Dział Wierzeń, Obrzędów i Folkloru w 2020 roku zakupił do zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi od firmy „J&K Lasik Rzeźba w drewnie zabawkarstwo ludowo-artystyczne” 152 zabawki wykonane w drewnie.

J&K Lasik Rzeźba w drewnie zabawkarstwo ludowo-artystyczne, należąca do Stowarzyszenia Twórców Ludowych STL, istnieje na rynku już blisko 25 lat. Z dużym powodzeniem sprzedaje swoje prace nie tylko w Polsce, ale również poza jej granicami. Jej założyciele mieszkają i tworzą swoje prace w rodzinnej miejscowości Stryszawa (woj. małopolskie), znanym ośrodku zabawkarskim w Polsce. Firma specjalizuje się w produkcji rzeźb oraz zabawek z drewna, w większości jest to drewno lipowe i sosnowe, ale również brzoźowe, świerkowe, a także jodłowe. Wyroby wykonywane i malowane są ręcznie, przeważnie farbami akrylowymi oraz lakierami wodnymi. W produkcji wykorzystywana jest również naturalna, różnokolorowa skóra, z której wykonywane są elementy poszczególnych przedmiotów. Drewniane rzeźby oraz zabawki prezentowane są na różnego rodzaju wystawach oraz konkursach, gdzie zdobywają nagrody oraz wyróżnienia.

**Zabawka -
drewniany,
malowany ręcznie
ptak klepak.**

**Zabawka –
drewniany,
malowany ręcznie
ptak na gałęzi.**

**Zabawka –
drewniany,
malowany ręcznie
kogut.**

Dział Strojów Ludowych i Tkanin

Zbiory Działu Strojów Ludowych i Tkanin MAiE w Łodzi są rezultatem współpracy etnograficznej z licznymi twórcami i artystami ludowymi z różnych regionów Polski. Pozyskiwane zabytki to efekt szeregu projektów, wystaw, badań terenowych, jak również ofiarności darczyńców, czyli osób prywatnych, którym nie jest obojętna popularyzatorsko-edukacyjna rola naszego Muzeum.

W latach 2020–2021 kolekcja Działu powiększyła się o 187 zabytków, wśród których znalazły się m.in. współczesne inspiracje związane ze wszystkimi edycjami projektu „Nie tylko petanka... W kręgu haftów regionalnych”, eksponowanych w 2019 roku na wystawie „Wzornik. Szycie opoczyńskie, sieradzkie, łowickie”. Ciekawym przykładem jest tu 6 bombek podarowanych przez Annę Curuń, które są przykładem zastosowania ludowego wzornictwa haftów sieradzkich i jego przełożenia na współczesne formy; poszewka na poduszkę od Agaty Grzelak, czy makatki i inne tkaniny dotyczące wystroju wnętrz wykonane przez Marię Woźniak. Ponadto zakupione zostały również eksponowane na wystawie „Wzornik. Szycie opoczyńskie sieradzkie, łowickie” ręcznie haftowane według tradycyjnych wzorów koszule, ręczniki ozdobne oraz serwetki wykonane przez Mariannę Rzepkę i Zofię Annę Pacan z regionu opoczyńskiego oraz Aleksandrę Adamas z regionu sieradzkiego, które uzupełniają kolekcję Działu o współczesne, cały czas praktykowane rękodzieło regionalne. Dodatkowo zbiory Działu zostały powiększone o zakup kompletu stroju zaprojektowanego i wykonanego przez artystkę, profesor łódzkiej ASP Dorotę Sak.

Wśród eksponatów na uwagę niewątpliwie zasługują podarowane przez Barbarę Świątkowską elementy bielizny z okresu międzywojennego, którą bardzo trudno pozyskać do zbiorów muzealnych, gdyż najczęściej użytkowano ją do całkowitego „znoszenia”. Podobnie kolekcja damskich i męskich chusteczek od Alicji Woźniak, które jako element stroju powojennego do lat 80. XX w. były niezbędnym wyposażeniem ubioru, zanim nie zostały wyparte przez chusteczki jednorazowego użytku. Kolejnym ważnym darem uzupełniającym nasze zbiory dzięki uprzejmości Sylwii Grzelakowskiej są guziki, spinki do mankietów, lalki w strojach łowickich w różnych modach, czy wstawki fabryczne i hafty z regionu sieradzkiego, które weszły również

w okresie międzywojennym w powszechne użycie do strojów ludowych. Kolejne dary od Alicji Woźniak rozpoczęły tworzenie zupełnie nowej kolekcji w Dziale dotyczącej damskich torebek i butów pochodzących z różnych regionów etnograficznych w województwie łódzkim. Są to przykłady stałych elementów noszonych i uzupełniających strój odświętny według zmieniającej się mody już od czasu po I wojnie światowej. Na wystawie prezentowane jest także obuwie męskie – wiejskie buty z cholewami – dar od Czesława Sadurskiego, których w Dziale posiadamy bardzo skromną ilość oraz miejskich półbutów i sandałów podarowanych Muzeum przez Małgorzatę Korwiel, które są przykładem powojennej męskiej mody obuwniczej, a których egzemplarze również trudno jest pozyskać do kolekcji muzealnych.

Do innych ciekawych nabytków, należy zapaska opoczyńska podarowana przez Krystynę Conde, kuchenne makatki będące darami z regionu łęczyckiego z lat 60. XX w. oraz podarowane dwie makatki utkane ręcznie na krośnie domowym przez Irenę Ignaciuk, jedyną na Podlasiu twórczynią ludową tkającą tego typu funkcjonujące w podlaskim północnym nazewnictwie „perebory”. Jest to technika niezwykle ważna i unikatowa, odchodząca powoli w zapomnienie. Pracownia pani Ireny rozpoczyna podlaski szlak turystyczny „Kraina Wątku i Osnowy”, składający się z izb tkackich prezentujących tradycyjne na Podlasiu techniki tkackie. Makatom towarzyszy autorski i odręcznie napisany przez Lubę Sakowicz wiersz pt. „Krosna”, który jest nieodłącznym atrybutem reprezentacyjnym każdorazowego pokazu tych podlaskich „perebor”.

W prezentowanych na wystawie eksponatach Działu Strojów Ludowych i Tkanin można również zobaczyć niezwykle cenne, gdyż rozpoczynające całą nową, nawiązującą bezpośrednio do czasów współczesnej zarazy, kolekcję maseczek ochronnych na twarz. Dar ten ofiarowany przez Annę Smolińską uzmysławia, że takie kolekcje w muzeach etnograficznych dopiero powstają, gdyż obecna sytuacja, w której wszyscy się znaleźliśmy, jest pierwszą tak epidemiologicznie groźną od kilkudziesięciu lat, gdzie maseczki stały się wymogiem ochronnym, a z czasem też pewnym dodatkiem estetycznym. Prezentujemy na wystawie kilka ich przykładów – od tych jednorazowych pełniących funkcję wyłącznie ochronną, poprzez te szyte własnoręcznie w domu, do tych pełniących rolę estetycznego uzupełnienia wyjściowej garderoby oraz dopasowanego wykwinnym wzornictwem do odświętnego stroju – prawdziwego współczesnego dekoracyjnego klejnotu z regionu.

Reasumując, prace w Dziale Strojów Ludowych i Tkanin dotyczące poszerzania zbiorów prowadzone są w dwóch kierunkach. Pierwszy to uzupełnianie już istniejących kolekcji tradycyjnych strojów ludowych i tkanin, oraz dopełniających go akcesoriów: torebek, butów i innych dodatków. Ulegały one szybkim zmianom pod wpływem mody miejskiej, zmieniając stałe elementy stroju, nadając im nowoczesny charakter, uwidaczniając kierunek zmian estetycznych dokonujących się na wsi. Do kompletów strojów brakowało bielizny, która teraz uzupełniana jest systematycznie przez darczyńców. Pozyskano także kolekcję damskich i męskich chusteczek do nosa. W nurcie higieny osobistej jest również niezwykle cenna kolekcja maseczek ochronnych, nawiązująca bezpośrednio do współczesnych czasów pandemii, które stają się niezbędnym elementem każdego ubioru, zakładanych również do stroju tradycyjnego. Zbiory systematycznie uzupełniane są o artefakty wyposażenia wnętrz mieszkalnych, makatki, obrusy, będące przykładem wzornictwa mody i estetyki okresu PRL-u. Drugim kierunkiem poszerzania zbiorów jest tworzenie w Dziale nowej kolekcji po-

wstającej na podstawie współczesnych inspiracji folklorem, wśród których znalazły się m.in. inspiracje związane ze wszystkimi edycjami projektu „Nie tylko petanka... W kręgu haftów regionalnych”, eksponowanych na wystawie „Wzornik. Szycie opoczyńskie, sieradzkie, łowickie”. Są to zarówno rzeczy wykonane przez twórców – kontynuatorów tradycji na wsiach, jak i hobbystów, pasjonatów hafciarstwa, którzy przetworzyli wzory ludowe nadając im indywidualny charakter i nowe przeznaczenie. W tym nurcie niezwykle cenny jest zakup kompletu stroju zaprojektowanego i wykonanego przez Dorotę Sak, artystkę i profesor łódzkiej ASP. Rozpoczyna on w Dziale Strojów Ludowych i Tkanin kolekcję współczesnego etnodizajnu, tworzonego przez profesjonalnych artystów, będąc przykładem użytecznego wykorzystania w modzie współczesnej muzealnych zbiorów etnograficznych.

**Półbuty damskie
na koturnie.**

**Lata 50. XX w.,
woj. łódzkie.**

**Dodatek do stroju
ludowego, który
stanowił kanon
ubierania się
w modzie lat
powojennych.**

**Torebka damska.
Lata 50. XX w.,
woj. łódzkie.
Przykład torebek,
jakie były noszone
do strojów
ludowych według
mody z lat
powojennych.**

**Makotka „Róża”,
Lewkowo Stare.
Utkana ręcznie
na krośnie
domowym przez
Irenę Ignaciuk.**

„Perebony!”
Krasna, krasna, krasna
To robota, jest radośna.
Gdy jest watek i osnówka
Kiedy się zaczyna wyznosić mienią.
Najpiękni są tu przędzy
Muzelmie podskakują.
No osiemko chior mam
Mitka biega tu i tam.
Gdy stebnówka są wybrane
I deszczu są podane.
Ruszać ręko, obone u
By pomyśleć nie było mi.
Jedem nadek jest wybrany
Lada będzie on wutkany.
Jaki powstały „perebony”
Ze są ładne na dwie strony.
To małżonka bardzo praca
K niemiec kmiotki się obraca.
Hasytka to ma krasnach tkane
Z przed stu lat nie zapomniane.
Miech z podłaska „perebony”
Jako w świat na wszystkie strony.
Miechaj wszystkie ludzkie smaga
Ze i lekcionie Storgm
Jaki „perebony” tkają.
Luba Sakonko.

Dział Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich

Do Działu Kultur Ludowych Krajów Pozaeuropejskich MAiE w Łodzi w 2021 r. pozyskano 106 obiektów. 105 z nich to dary od Mirosława Kruszyńskiego – podróżnika i kolekcjonera mieszkającego w Genewie, który sam siebie nazywa „archeologiem obiektów etnograficznych”. Jest to niezwykle zróżnicowany zbiór pochodzący z terenów m.in. Afryki, Ameryki Północnej i Południowej oraz Azji. Obejmuje on przedmioty codziennego użytku (np. instrumenty, elementy stroju, czy biżuterię), ale też przykłady tradycyjnego rzemiosła (np. meksykańska ceramika lub malarstwo na papierze amate) oraz przedmioty kultu (afrykańskie maski i figury).

Do najnowszych zakupów należy tkanina awayo z Peru, zakupiona od Marco Quenallaty Rodrigueza. Wykonana z wełny, stanowi przykład współczesnego rzemiosła południowoamerykańskiego, nawiązującego swoją formą do dawnych tradycji regionu.

Wszystkie pozyskane przedmioty są nie tylko uzupełnieniem kolekcji Działu, ale niejednokrotnie dają też przyczynek do jej dalszego rozwoju, zachęcając do tworzenia kolejnych, mniejszych „podkolekcji” w jej ramach. Równocześnie stanowią one świadectwo zachodzących przemian kulturowych, dokumentując nie tylko to co „dawne”, ale prezentując szeroko rozumianą „egzotyczną współczesność”.

Maska, lud Marka, Mali, Afryka. Wykonana z drewna.

Główna część maski pokryta jest blachą mosiężną, przytwierdzoną do drewna za pomocą żelaznych gwoździ. Na blasze widoczne są wzory geometryczne, wykonane techniką puncowania. Dodatkowo ozdobiona czerwonymi chwostami. Tego rodzaju maski wykorzystywano m.in. podczas ceremonii związanych z uprawą roli lub podczas tańców mających zabezpieczyć powodzenie podczas polowania. W tym przypadku jest to maska przedstawiająca człowieka z rogami antylopy, co sugeruje, iż noszący ją człowiek, powinien otrzymać przymioty tego zwierzęcia.

Amulet *penca de balangandan*, Salvador de Bahia, Brazylia, Ameryka Południowa.

Wykonana z metalu pokrytego cienką warstwą miedzi. Rodzaj biżuterii i amuletu, używanego przez afrykańskie niewolnice na terenie Brazylii. Noszono je przytroczone do grubego łańcuszka obwianego wokół pasa, lub – przy specjalnych okazjach – do nadgarstka. Kompozycje amuletów były unikalne, ponieważ opisywały życie danego człowieka, jednak poszczególne elementy, takie jak np. kukurydza czy granaty, niezmienne miały symboliczne znaczenie, odnoszące się m.in. do szczęścia, zdrowia, czy płodności. Stałym elementem tego rodzaju amuletów jest zwieńczenie w formie statku – symbolu podróży, którą odbyli niewolnicy z Afryki. Nierzadko otrzymywane były w prezencie od właścicieli plantacji.

Rzeźba *aukaba*, lud Aszanti, Ghana, Afryka. Wykonana z drewna.

Rzeźby tego rodzaju były fetyszami płodności i miały, nawiązując do mitu o kobiecie o imieniu Akua, zapewnić zajście w ciążę oraz szczęśliwy poród. Charakteryzowały się spłaszczonymi głowami w kształcie dysków i były niewielkich rozmiarów. Forma ta przedstawiała idealną kobietę, ale wynikała również ze sposobu ich noszenia przez ciężarną kobietę – w chuście na plecach, tak, jakby nosiła już urodzone niemowlę. Obecnie są jednymi z najpopularniejszych form reprodukowanych wręcz masowo w różnych regionach Afryki i traktowane są jako pamiątki z regionu.

Dział Widowisk Lalkowych

Kolekcja Działu Widowisk Lalkowych jest efektem zakupów, jak i ofiarności darczyńców – teatrów i osób prywatnych.

W latach 2020 – 2021 zbiory Działu Widowisk Lalkowych wzbogaciły się o 60 obiektów. Do nowych nabytków należy jedna rzeźba ceramiczna oraz 35 projektów scenograficznych zakupionych od Marii Kostrzewskiej – Baron, a także 19 projektów scenograficznych przekazanych w darze przez Waldemara Wolańskiego i Joannę Hrk. Kolekcję wzbogaciły również 2 marionetki radżaśtańskie przekazane w darze przez Annę Plucińską – Amribd oraz 3 lalki indonezyjskiego teatru wayang golek подарowane przez Mirosława Kruszyńskiego.

Maria Kostrzewska – Baron – scenografka, malarka, ilustratorka książek dla dzieci. W latach 1970 – 1975 studiowała w Państwowej Szkole Sztuk Plastycznych w Łodzi. Dyplom uzyskała

w 1976 r. na Wydziale Tkaniny Unikatowej. W latach 1978 – 1983 pracowała jako scenograf w Teatrze Lalek „Pinokio” w Łodzi. W latach 1983 – 1992 współpracowała z teatrami w Nowym Jorku. Tworzyła scenografię oraz kostiumy do licznych produkcji telewizyjnych i filmowych takich jak: „Miodowe Lata”, „Tylko strach”, „Jak narkotyk”, „Żurek”, „Dzień Świra”, „Testosteron”. Współpracowała z teatrami lalek w Łodzi, Poznaniu, Warszawie, Białymstoku i Opolu.

W fabryce porcelany w Chodzieży została stworzona pierwsza kolekcja małych porcelanowych rzeźb, do których inspiracji artystka szukała w filmie oraz w teatrze. Obecnie tworzy prace we własnej technice, którą stale udoskonala. Każda rzeźba stanowi jedyny i неповtarzalny obiekt. Maria Kostrzewska – Baron jest autorką licznych wystaw w kraju

i za granicą. Jej prace znajdują się w kolekcjach muzealnych na Węgrzech, we Francji, w Niemczech i w Nowym Jorku. Od 2010 roku tworzy scenografię do spektakli Baśniowej Kawiarenki w Łodzi.

Waldemar Wolański – aktor, reżyser, pisarz, dramaturg, profesor nadzwyczajny PWSFTviT w Łodzi, wieloletni wiceprezydent i prezydent polskiej sekcji Międzynarodowego Stowarzyszenia Lalkarzy UNIMA, dyrektor Teatru Lalek Arlekin w Łodzi w latach 1992 – 2018. Autor kilkudziesięciu scenariuszy teatralnych dla dzieci i młodzieży oraz książek. Specjalista w dziedzinie japońskiego teatru Bunraku. W 2006 roku w warszawskiej Akademii Teatralnej obronił tytuł doktora sztuki z dziedziny reżyserii teatru, a w 2014 uzyskał habilitację w PWSFTviT im. Leona Schillera w Łodzi.

Wielokrotnie odznaczany i nagradzany, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1999), Odznaką Zasłużonego dla Miasta Łodzi (2000), Srebrną Odznaką Gloria Artis (2008) oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2014).

Joanna Hrk – Absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi, Wydziału Grafiki i Wydziału Tkaniny i Ubioru. W 2011 roku uzyskała stopień doktora w dziedzinie sztuk plastycznych w ASP w Warszawie na Wydziale Sztuki Mediów i Scenografii. Publicystka, fotografka, scenografka teatralna, ilustratorka. W 2014 roku została odznaczona brązowym medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Joanna Hrk interesuje się i aktywnie zajmuje wieloma aspektami sztuki. Od 2002 roku ilustruje bajki dla dzieci, poezję dla dorosłych i inne wydawnictwa książkowe. Jako publicystka współpracuje ze specjalistycznymi wydawnictwami branżowymi zajmującymi się modą, obsługującymi polskie i międzynarodowe targi mody. Jako scenograf ma na swoim koncie ponad 40 realizacji w teatrach lalkowych i dramatycznych w Polsce, obejmujących zarówno zabudowę sceny, projekty lalek, maski i kostiumy. Joanna Hrk jest wyjątkowym specjalistą – jednym z nielicznych w Polsce – teoretykiem oraz praktykiem z wieloletnim stażem zajmującym się tematyką lalki artystycznej oraz lalki teatralnej. Artystka prezentowała swój dorobek na ponad 40 wystawach indywidualnych i ponad 70 wystawach zbiorowych w Polsce. Od 2018 roku stoi na czele Stowarzyszenia Twórczego Rozwoju „Malowany Młyn” a od 2021 roku jest kuratorką Galerii w Młynie.

**Lalka
indonezyjskiego
teatru wayang golek.
Autor nieznany,
Jawa, Indonezja,
współczesność.**

CZERWONY KAPTUREK

CZERWONY KAPTUREK 2009 r.
TEATR „BAŚNIOWA KAWIARENKA”

MARIA KOSTRZEWSKA-BARON

Czerwony Kapturek – projekt lalki; tempera na kartonie.

„Czerwony Kapturek”

Scenariusz: Urszula Binkowska wg Braci Grimm

Reżyseria: Urszula Binkowska, Krzysztof Ciesielski, Włodzimierz Twardowski

Scenografia: Maria Kostrzevska Baron

Baśniowa Kawiarenka

Premiera: 5 VI 2009 r.

Tsunami – projekt lalki; akryl i marker na kartonie.

„Wyspa demonów”

Scenariusz, reżyseria i projekty lalek: Waldemar Wolański

Scenografia: Joanna Hrk

Muzyka: Krzysztof Dzierma

Teatr Lalek Arlekin

Premiera: Łódź, 23 IX 2000 r.

Dział Numizmatyczny

Dział Numizmatyczny Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi od początku swojego istnienia, tj. od 1948 roku pozyskuje zabytki w wieloraki sposób. Największa ich liczba trafia do Działu w formie darów i w wyniku prac wykopaliskowych. Nasza kolekcja uzupełniana jest również poprzez pojedyncze zakupy. W latach 2020–2021 do Muzeum trafiło 1049 eksponatów.

Kieliszek srebrny wysadzany monetami.

Kieliszek srebrny wysadzany monetami z XIX wieku, z okresu powstania styczniowego (1863–1864).

Kieliszek wyłożony jest czterema monetami. Na dnie znajduje się moneta szczególna – 2 złote polskie z 1831 roku. Została wyznaczona jako oficjalny pieniądz przez powstańców czy Rząd Narodowy. Surowiec do jej wykonania pozyskany został z obiegowych monet carskich. Była to jedna z czterech monet używanych przez powstańców. Po upadku powstania listopadowego rząd carski nakazał przetapiać monety powstańcze, dlatego w celu ukrycia ich lub zaznaczenia ich roli – wytwarzano tego typu przedmioty patriotyczne.

Na ścianie kieliszka znajdują się trzy monety. Angielska z 1817 roku, tj. 6 pensów z wizerunkiem Grzegorza III, austriackie 3 krajcary z 1660 roku z podobizną Ferdynanda Karola oraz mało czytelna pruska prawdopodobnie z podobizną Fryderyka.

**Moneta Wu Zhu
z okresu wczesnej
dynastii Han
(202 p.n.e. – 9 n.e.).**

Okolicznościowa moneta o wartości 50 zł wybita z okazji 700-lecia konsekracji kościoła Mariackiego w Krakowie. Moneta wykonana jest z wysokiej próby srebra Ag 999/1000. Nakład monety wynosił zaledwie 6000 sztuk.

